

Siniša Rankov*

MODEL DIREKTHOG ZADUŽENJA U PLAĆANJIMA - PRIMENA SWIFT PORUKE MT104

U ovom radu analizira se organizacija, struktura servisa, mehanizmi, knjigovodstveni elementi i moguća primena direktnog zaduženja SWIFT poruka, MT104, analogno i MT107, sa potrebnim nivoom operativnih detalja, koji bi predstavljali bazu za stratešku pripremu i primenu u nacionalnom sistemu plaćanja.

SWIFT poruka MT104 kao forma trajnog naloga (Direct debit and Request for DD)

Plaćanje u formi trajnog naloga je sve više u upotrebi i u međunarodnom platnom prometu i za plaćanja u okviru nacionalnih sistema velikih plaćanja (RTGS). U međunarodnim plaćanjima DD (mehanizam direktnog zaduženja) je u značajnom porastu između finansijskih institucija i FI i njihovih klijenata (sve zemlje članice EU). Mehanizam direktnog zaduženja zahteva odgovarajuće tehničke preuslove, zakonsku regulativu i kompleksnu bankarsko-finansijsku pripremu.

Finansijske institucije u okviru EU u velikoj meri koriste DD kao instrumenat bezgotovinskog plaćanja, jer se pokazao kao pouzdan i bezbedan način plaćanja, sa potrebnom garancijom plaćanja i za dužnika i za poverioca.

U nacionalnom sistemu plaćanja, trajni nalog je najviše zastupljen u sistemu malih plaćanja, odn. za plaćanja faktura i naloga klijenata (računi za potrošenu električnu energiju, plaćanje infostana, plaćanje telefonskih računa, plaćanje drugih obaveza koji se aranžmansi ugovaraju sa poslovnom bankom). U međunarodnom plaćanju DD servis se značajno manje koristi, odn. koriste ga NBS-Narodna banka Srbije i poslovne banke članice SWIFT mreže za plaćanje faktura i troškova (mesečnih i godišnjih) prema SWIFT-u Belgija.

Za pokriće poslova po trajnom nalogu SWIFT tehnologija je definisala 3 tipa poruka:

1. **MT104**¹ poruka o direktnom zaduženju (DZ) i zahtev za DZ (*Direct debit and Request for DD*)
2. **MT107**² opšta poruka o direktnom zaduženju (*General Direct debit message*)
3. **MT204**³ poruka o direktnom zaduženju za finansijska tržišta (*Financial markets Direct debit message*)

koje su različite namene i strukture i u principu njihova razmena je regulisana posebnom vrstom organizacije i upravljanja u okviru

SWIFT korisničke grupe (MUG - *Message user group*). Na nivou MUG vrši se kroz SWIFT mrežu razmena MT104 poruka (i drugih iz seta DD poruka) između finansijskih institucija (FI) koje su registrovane za DD (*Direct Debit*), odn. nijedna FI ne može biti učesnik u razmeni, ako prethodno nije kod SWIFT administracije registrovana za emitovanje i prijem MT104 poruke (isto važi i za poruke MT107 i MT204).

Definicija namene MT104 (scope)

Poruka MT104 koristi se za prenos instrukcija nalogodavca (*customer direct debit instructions*) za nalog zaduženja između finansijskih institucija (*banaka S i R MT104*). Poruka može biti poslata od strane banke poverioca (ili neke druge FI) banci dužnika (ili nekoj drugoj FI), po nalogu poverioca (*creditor/instructing party*) sa ciljem zaduženja računa dužnika (*kod banke dužnika*) i krajnjim odobrenjem poverioca (*kod banke poverioca*).

Organizacija, scenario i primer korišćenja direktnog zaduženja

Kao primer može se iskoristiti organizacija trajnog naloga (slika 1) za plaćanja usluga poslovnih banaka Srbije prema SWIFT-u Belgija (troškovi mesečne razmene poruka banaka članica mreže u okviru MUG za DD, plaćanja troškova održavanja, plaćanja zakupa linija). Da bi se realizovao DD servis, sve banke moraju da potpišu ovlašćenje za zaduživanje (*Direct debit authorisation*) njihovog nominovanog računa kod banke ino-korespondenta (pravilo važi za sve banke koje će biti uključene u MUG DD uključujući i Narodnu banku Srbije), zatim da izvrše registraciju banke kao članice MUG kod SWIFT-a i konačno kroz režim T&T (*Test and Training*) provere funkcionisanje DD servisa (*servisi mreže i aplikacija*). Posle završenog aranžmanskog dela posla, završenog testiranja tehničkih uslova i opreme, izvršene registracije za razmenu MT104 poruke kroz SWIFT mrežu, SWIFT određuje datum za početak korišćenja

¹ SWIFT, "SWIFT User Handbook", 2006

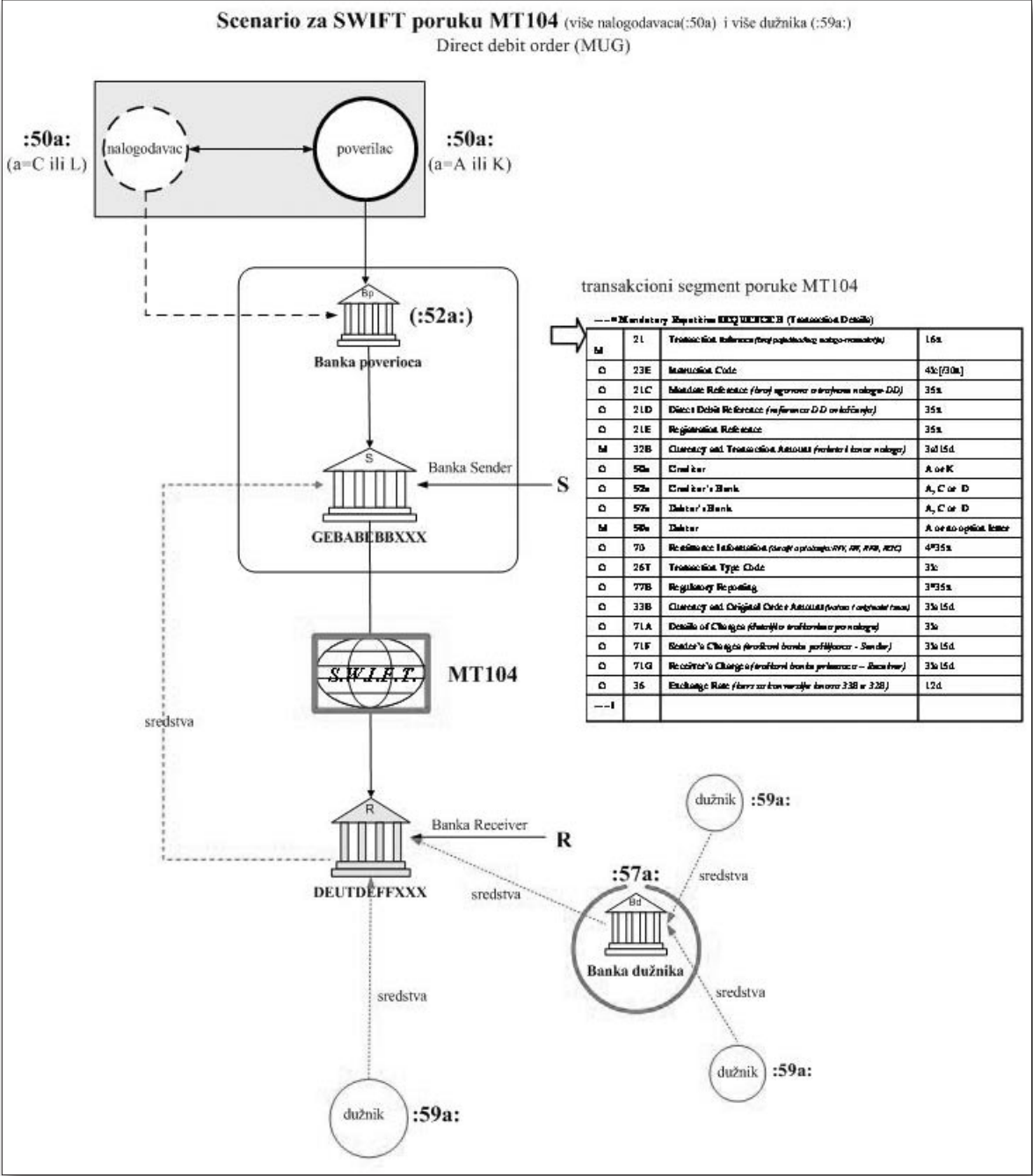
² Ibid.

³ Ibid.

servisa direktnog zaduženja i porukom MT999⁴ obaveštava poslovnu banku o startu predmetnog servisa. Organizacija, scenario servisa i uloge subjekata u mehanizmu direktnog zaduženja definisani su i prikazani (slika 1) i (slika 2) sa potrebnim nivoom detalja i tokova.

Na slici 1 ilustrovan je opšti model servisa i poslovni scenario koji definiše ključne subjekte u procesu pripreme i izvršavanja plaćanja, odn. kretanje sredstava od dužnika (polje :59a:), preko banke dužnika (polje :57a:) do banke R (Receiver-a), koja vrši ramburs banke poverioca (banka S, ili banka poverioca (polje:52a), koja nije

Slika 1

⁴ SWIFT MT999 je poruka slobodnog formata iz kategorije 9, koja se koristi za slanje aviza o budućem zaduženju računa dužnika (koristi se i za emitovanje drugih informacija banci R, kod razmene ključeva, prateća poruka drugih finansijskih poruka). Polje :79: se u poruci MT999 koristi za prenos sadržaja.

istovremeno i banka S MT104).

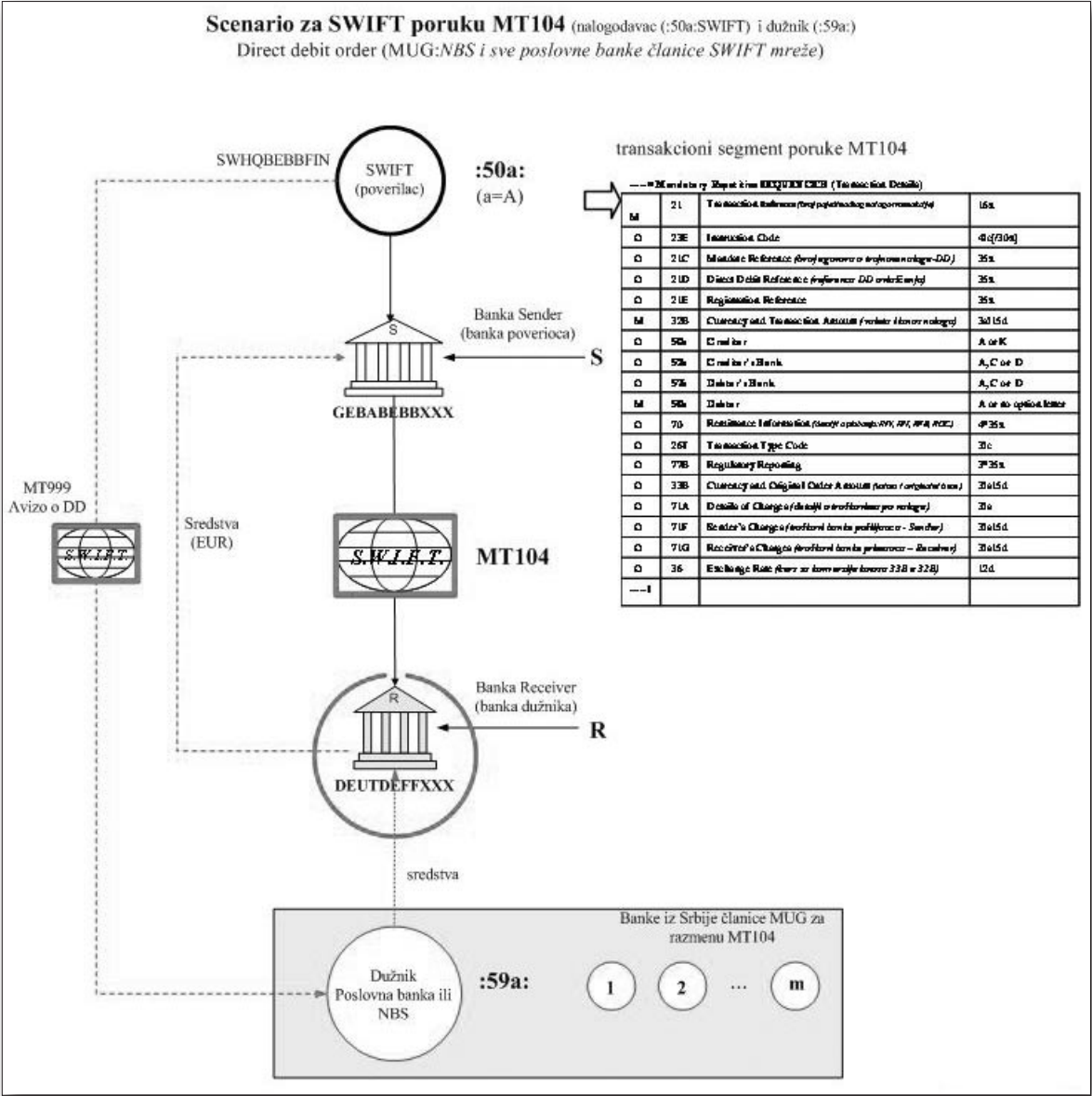
U poslovnom scenariju prikazanom na slici 1, definisana je šema sa više nalagodavaca (*poverilaca, polje :50a:*) i više dužnika (*polje :59a:*), i njihove uloge u izvršavanju naloga direktnog zaduženja. Sa ciljem praćenja sadržaja repetitivnog segmenta iz bazne strukture MT104 i svih subjekata modela plaćanja po nalogu direktnog zaduženja, prikazan je transakcioni segment B poruke MT104, sa podacima za banku poverioca i banku dužnika, dužnika, poverioca, odn. banke S i R. Realizacija plaćanja po servisu direktnog zaduženja (slika 2) realizuje se o okviru registrovane SWIFT MUG (*Message User Group*).

Avizo o direktnom zaduženju (MT999)

U modelu direktnog zaduženja koji je dat kao primer (slika 2), prikazani su i put plaćanja (*relacije: banka poverioca -> banka dužnika, banka S -> banka R*), a posebno kanal obaveštenja (*avizo o direktnom zaduženju*), koji se definiše između SWIFT administracije (*SWIFT adresa = SWHQBEBBFIN*) i poslovne banke za koju se emituje avizo MT999 pre samog zaduženja računa banke dužnika. Avizo o direktnom zaduženju (slika 3) sadrži podatke i informacije (polje :79:):

- 1. iznos budućeg zaduženja računa dužnika

Slika 2

2. valuta datum (datum zaduženja računa)

3. valuta u kojoj se vrši zaduženje računa dužnika (EUR)

4. stavke zaduženja računa sa podacima o dokumentu/ima koji predstavljaju osnov zaduženja
5. referencu banke S (polje :20:)

6. banku dužnika

7. šifru dužnika (po kojoj SWIFT vodi klijenta u knjigovodstvu)

8. ukupan iznos zaduženja (ako ima više stavki)

Slika 3

SWIFT Direct debit servis – avizo o budućem zaduženju računa (TRAJNI NALOG)

----- Instance Type and Transmission -----
Copy received from SWIFT
Priority : Normal
Message Output Reference : 1536 050203BANKCSBGAXXX0382071391
Correspondent Input Reference : 1536 050203SWHQBEBBDFIN1016234202
----- Message Header -----
Swift Output : FIN 999 Free Format Message
Sender : SWHQBEBBFIN
SWIFT HEADQUARTERS
(FINANCE DIVISION)
LA HULPE BE
Receiver : BANKCSBGXXX
BANKA IZ SRBIJE
BEOGRAD CS
----- Message Text -----
20: Transaction Reference Number
1414/MRM/NT
79: Narrative
BANKA IZ SRBIJE (BANK FROM SERBIA)
MR RANKOV
BULEVAR REVOLUCIJE 15
11000 BELGRADE
SERBIA MONTENEGRO

DIRECT DEBIT - ADVANCE NOTICE
Customer Nr: 111285
Dear Customer,

On 15/01/2007, we will DEBIT your bank account
301-0170747-11 with ING BELGIUM NV/SA (FORMERLY
BANQUE for the Total Amount of EUR
2.105,24 in favour of S.W.I.F.T. s.c.r.l.
This debit covers the following transactions:

Doc.nbr.	Date	Curr.	Amount
12898188	31/12/2006	EUR	107,09
12898189	31/12/2006	EUR	104,24
12898190	31/12/2006	EUR	933,34
12911805	17/01/2007	EUR	436,45-
3004089412	31/12/2006	EUR	1.397,02

Carry forward: 2.105,24
----- Message Trailer -----
{CHK:1DFD65CD8A92}

Tehnologija DD servisa

1. Zaključuje se ugovor o trajnom nalogu-direktno zaduženje između SWIFT-a i poslovne banke koja se uključuje u DD servis (registracija u okviru MUG)

2. Poslovna banka potpisuje aranžman (ugovor) sa svojim ino-korespondentom kojim inostranu banku ovlašćuje da može izvršiti zaduženje računa po nalogu SWIFT Belgija za izvršene usluge

3. SWIFT Belgija emituje MT999 (Direct debit advance notice) poruku kojom obaveštava poslovnu banku da će izvršiti zaduženje računa, po poslatim fakturama (elektronski dostupnim na sajtu SWIFT.com)

4. U periodu od poslatog aviza o budućem zaduženju računa (iznosi i valuta zaduženja) banka može poslati reklamaciju na iznos zaduženja (7 dana)

5. Banka inostrani korespondent poslovne banke iz Srbije, emituje MT900 (avizo o izvršenom pojedinačnom zaduženju računa) ili MT950 (izvod sa stavkama zaduženja)

bankarstvo 9 - 10 2007

48

Struktura i formati polja SWIFT poruke MT104 (segmenti poruke)

- Strukturu poruke MT104 čine 3 segmenta podataka:
- 1. obavezni segment A-opšte informacije (Mandatory sequence A)
  - 2. obavezni transakcioni segment B-repetitivni segment (Mandatory sequence B-Transaction details)
  - 3. obavezni segment C-detalji za knjiženje (Mandatory sequence C-settlement details)

Obavezni segmenti A, B i C SWIFT poruke MT104

- U okviru obaveznog segmenta podataka A (tabela 1), podaci su prema karakteru opšti, odnose se na nivo cele poruke (bez obzira koliko se puta repetitivni segmenti B pojavljuju) i predstavljaju podatke:
- 1. reference (:20:, :21R:, :21E:)
  - 2. šifre vezane za nalog i transakciju koja se izvršava (:23E:, :26T:)
  - 3. datum izvršenja (:30:)
  - 4. polja subjekata (:50a:, :52a:)
  - 5. detalje o troškovima (:71A:)
  - 6. domicil regulatornog izveštavanja (:77B:)
  - 7. informacije S za R (:72:)

U segmentu A poruke MT104, postoje razlike u definicijama polja, odn. pojavljuju se razlike u definicijama formata kao posledice zahteva nacionalnih sistema plaćanja (u sadržaju pojedinih polja, saglasno pravilima plaćanja, zakonskim limitima i raznovrsnostima IT rešenja, vrstama ustanovljenih kontrola naloga/poruka i obavezama nacionalnih sistema izveštavanja).

U principu ključna polja (:50a:, :52a) određuju razlike u definicijama formata, njihovom sadržaju i statusima pojedinih polja poruke. U tabeli 2 ilustrovani su nacionalni format i sadržaj polja poverioca i banke poverioca (sa ciljem uporedivosti opšteg SWIFT formata MT104 (MT107) sa sadržajem polja iz nacionalnih šema iz segmenata A i B.

Pregled strukture segmenata A i B kao nacionalnih formata

Za zemlje koje su izabrane kao predstavnice nacionalnih formata segmenata A i B SWIFT poruke MT104, su zemlje EU, koje značajno primenjuju modele direktnog zaduženja u sistemu nacionalnih i prekograničnih plaćanja (cross border, S i R nisu iz iste zemlje), i određuju vrste i strukturu segmenata A i B, kao ključnih elemenata poruke MT104. U tabeli 2 (zbirna

Tabela 1. Obavezni segment podataka A (Mandatory SEQUENCE A - General information)

M	20	Sender's Reference (broj naloga-referenca banke S)	16x
O	21R	Customer specified reference (referenca nalogodavca na nivou cele poruke)	16x
O	23E	Instruction Code (tip instrukcije DD)	4!c[/30x]
O	21E	Registration Reference (referenca za registraciju u DD)	35x
M	30	Requested Execution Date (datum izvršenja naloga za sve transakcije u sekvenci B)	6!n
O	51A	Sending Institution (važi samo za IFT servis)	[/1!a][[/34x]4!a2!a2!c[3!c]
O	50a	Instructing party (firma koja je ovlašćena od poverioca za izvršavanje svih naloga u sekvenci B)	C or L
O	50a	Creditor (firma poverilac čiji se račun odobrava po DD)	A or K
O	52a	Creditor's Bank (banka poverioca)	A, C, D
O	26T	Transaction Type Code (šifra transakcije koja se izvršava)	3!c
O	77B	Regulatory Reporting (domicil regulatornog izveštavanja)	3* 35x
O	71A	Details of Charges (detalji o troškovima)	3!a
O	72	Sender to Receiver Information (Informacije S za R)	6* 35x

tabela koja prikazuje strukture segmenata A i B) ilustrovane su razlike i sličnosti formata za 6 zemalja (čiji su ISO 3166 kodovi navedeni u zaglavlju tabele) sa ciljem uporedivosti

nacionalnih formata i njihovog budućeg korišćenja od strane poslovnih banaka iz Srbije u razmeni poruka direktnog zaduženja.

Tabela 2. Pregled po zemljama: BE, FI, FR, DE, IT, ES⁵ segmenata A i B poruke MT104

BE (Belgija)

Segment A

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
C	50a	Naziv poverioca Broj računa poverioca	26c 12n		D
C	52a	BIC banke poverioca			A

Segment B

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
C	50a	Naziv poverioca Broj računa poverioca	26c 12n		D
C	52a	BIC banke poverioca			A
O	57a	BIC banke dužnika			A
O	59a	Dužnik	/12n		

FI (Finska)

Segment A

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
O	50a				D
O	52a	Šifra banke R (Receiver-a)	3x		A

Segment B

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
O	50a				D
O	52a				
O	57a				
M	59a	Broj računa dužnika Broj fakture	14n 19x		

FR (Francuska)

Segment A

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
M	50a		/24x		D
M	52a				A

Segment B

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
F	50a				D
F	52a				
O	57a				A
M	59a	Broj računa			

⁵ BE, FI, FR, DE, IT, ES predstavlja ISO 3166 kod zemlje: BE=Belgija, FI=Finska, FR=Francuska, DE=Nemačka, IT=Italija, ES=Španija, koji se koristi i kao deo strukture SWIFT adrese (BIC-Bank Identification Code), e.g. BIC kod NBS: NBSRRSXXX (RS = kod zemlje za Republiku Srbiju), DEUTDEFFXXX (DE = kod zemlje za Nemačku)

DE (Nemačka)
Segment A

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
M	50a		2*27x		D
M	52a				

Segment B

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
M	50a		2*27x		D
M	52a				
M	57a				
M	59a	Broj računa Naziv dužnika	10n 2*27x		

IT (Italija)
Segment A

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
O	50a	4*24x ako je NAUT 3*35 ako je AUTH	4*24x 3*35x		D
O	52a				

Segment B

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
O	50a				D
O	52a				
O	57a				
M	59a	Ako je polje 23E="NAUT" kod "UNKNOWN" mora biti korišćeno umesto broja računa	30x 5n 25x 16x		

ES (Španija)
Segment A

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
C	50a	Obavezno polje u segmentu A i B			D
O	52a				A ili D

Segment B

Status	Polje	Opis	Tip polja	Definicija	Format
C	50a				D
O	52a				A ili D
O	57a				

Nacionalne šeme koje su prikazane, pokazuju raznovrsnost definicija i formata polja subjekata u lancu direktnog zaduženja, različitost sadržaja pojedinačnih polja i njihove statuse :

1. O-opcion (optional)

2. M-obavezni (mandatory)
3. C-uslovni (conditional)⁶
4. F-zabranjen (forbidden),
na osnovu kojih se definiše način korišćenja i njihova implementacija. U prikazu nacionalnih šema strukture segmenata poruke MT104,

⁶ C (conditional) i F (forbidden) statusi se ne pojavljuju kod poruka MT103, MT202, MT300, MT320, MT330, ... (samo statusi M (Mandatory) i O (Optional) koji se koriste za interpretaciju bankarskih scenarija u plaćanju

izabrano je prikazivanje samo segmenata A i B, dok je izostavljen segment C kao transparentan knjigovodstveni sadržaj.

Repetitivni segment B predstavlja transakcione detalje, koji se ponavljaju saglasno broju pojedinačnih transakcija, koje počinju sa poljem :21: (broj pojedinačne transakcije-transaction reference). U segmentu B (tabela 3) prikazani su operativni podaci koji se unose za svaku pojedinačnu transakciju:

- 1. reference (:21:, :21C:, :21D:, :21E:)
- 2. šifre vezane za nalog i transakciju koja se izvršava (:23E:, :26T:)
- 3. iznosi (:32B:, :33B:)
- 4. polja subjekata (:50a:, :52a:, :57A:, :59a:)
- 5. detalji o plaćanju (:70:)
- 6. detalji o troškovima (:71A:, :71F:, :71G:)
- 7. domicil regulatornog izveštavanja (:77B:)
- 8. kurs (:36:)

Namena segmenata (A, B, C) je definisana saglasno modelu SWIFT poruke MT104, odn. bankarskom scenariju i finansijskom sadržaju, koji treba operativno da realizuje procese direktnog zaduženja i odgovori

potrebnim podacima za izveštavanje službi platnog prometa, knjigovodstva (u Srbiji dinarskog i deviznog), odn. rukovodstvima CB i poslovnih banaka učesnica u servisu direktnog zaduženja.

U tabeli 3x prikazan je sadržaj transakcionog segmenta, sa potrebnim detaljima za bankarske analize, operativno sagledavanje funkcija svakog polja u segmentu i ukupno u poruci MT104 (analogno i MT107), a posebno za potrebe logičkog modeliranja razmene poruka direktnog zaduženja.

Za potrebe bankarskih i finansijskih analiza servisa i mehanizma direktnog zaduženja, na slici 4 prikazana je integralna poruka MT104 sa svim segmentima, formatima, definicijama, opisima i funkcijama za operativno korišćenje u sistemima plaćanja (SVP-Sistemima velikih plaćanja, SMP-Sistemima malih plaćanja) i u razmeni na SWIFT mreži između finansijskih institucija.

Iz sadržaja poruka MT104 i MT107 može se uočiti potpuna analogija u pogledu strukture, sadržaja, korišćenja na SWIFT mreži, logike

Tabela 3 Mandatory Repetitive SEQUENCE B (Transaction Details)

M	21	Transaction Reference (broj pojedinačnog naloga-transakcije)	16x
O	23E	Instruction Code	4!c[/30x]
O	21C	Mandate Reference (broj ugovora o trajnom nalogu-DD)	35x
O	21D	Direct Debit Reference (referenca DD ovlašćenja)	35x
O	21E	Registration reference	35x
M	32B	Currency and Transaction Amount (valuta i iznos naloga)	3a!15d
O	50a	Creditor (poverilac)	A or K
O	52a	Creditor's Bank (banka poverioca)	A, C or D
O	57a	Debtor's Bank (banka dužnika)	A, C or D
M	59a	Debtor (dužnik)	A or no option letter
O	70	Remittance Information (detalji o plaćanju:INV IPI, RFB) ROC)	4*35x
O	26T	Transaction Type Code	3!c
O	77B	Regulatory Reporting	3*35x
O	33B	Currency and Original Order Amount (valuta i origin. iznos)	3!a15d
O	71A	Details of Charges (detalji o troškovima po nalogu)	3!a
O	71F	Sender's Charges (troškovi banke pošiljaoca - Sender)	3!a15d
O	71G	Receiver's Charges (troškovi banke primaoca - Receiver)	3!a15d
O	36	Exchange Rate (kurs za konverziju iznosa 33B u 32B)	12d
----I			

razmene, načina funkcionisanja samog servisa na SWIFT mreži, organizaciji razmene (MUG)⁷ i ostalih operativnih procesa koji bitno određuju upotrebu predmetnih poruka.

Obavezni segment C (tabela 4) predstavlja zbirne podatke na nivou poruke (:32B; :19; :71F; :71G:), a u principu poruku čine :

- 1. segment A (jedno pojavljivanje)
- 2. segment B (jedno ili više pojavljivanja)
- 3. segment C (jedno pojavljivanje)

ili prikazano kao niz podataka jedne poruke MT104 (MT107): A:B1,B2,B3,...Bk:C, odn. za slučaj najjednostavnije strukture: A:B:C. Segment C se ne pojavljuje u okviru RFDD (Request For Direct Debit)⁸, što je u principu razlika u sadržaju naloga direktnog zaduženja i zahteva za direktno zaduženje.

Primena direktnog zaduženja je u značajnom porastu (posebno kod zemalja članica EU, SAD, Singapur, Hong Kong, Australia), koristi se i kao forma naloga u nacionalnim platnim prometima i kao cross border transakcije (banke S i R nisu iz iste zemlje), bez obzira na nacionalne razlike u delu strukture i propisanog formata poruke MT104 (MT107).

Upoređivanje funkcija polja subjekata u porukama MT103 i MT104

Zanimljivo je izvršiti upoređivanje struktura poruke MT103 (tabela 5) i MT104 (tabela 6), odn. uporediti funkcije polja subjekata, sa namerom da se sagledaju pojedinačna polja (iste oznake,

Tabela 4 Obavezni segment C-podaci za knjiženje (Mandatory SEQUENCE C-Settlement Details)

M	32B	Currency and Settlement Amount (valuta iukupan iznos za poravnanje)	3a15d
O	19	Sum of Amounts (ukupan iznos -32B svih naloga koje se pojavljuju u sekvencama B)	17d
O	71F	Sum of Sender's Charges (ukupan iznos troškova banke S)	3a15d
O	71G	Sum of Receiver's Charges (ukupan iznos troškova banke R)	3a15d
O	53a	Sender's Correspondent (banka korespondent banke S:banka preko koje banka R vrši ramburs banke S)	A, B

Tabela 5 Deo Strukture SWIFT poruke MT103 - polja subjekata

status	polje	opis	format
M	S	Sender (Banka S)	A
M	R	Receiver (Banka R)	A
O	50a	Ordering Customer (Nalogodavac)	A ili K
O	52a	Ordering Institution (Banka nalogodavca)	A, ili D
O	53a	Sender's correspondent (Banka korespondent banke S)	A, B ili D
O	54a	Receiver's correspondent (Banka korespondent banke R)	A, B ili D
O	55a	Third reimbursement Institution (Treća rambursna banka)	A, B ili D
O	56a	Intermediary Institution (Banka posrednik)	A, C ili D
O	57a	Account with Institution (Banka krajnjeg korisnika)	A, B, C ili D
M	59a	Beneficiary (Krajnji korisnik sredstava)	A ili no option letter

⁷ MUG (Message User Reference) je SWIFT organizacija banaka članica SWIFT mreže, koja ima za cilj razmenu odgovarajućih poruka (MT104, MT107, MT204), za razliku od CUG (Closed User Group) koja predstavlja organizaciju razmene poruka u zatvorenom krugu između poslovnih banaka članica SWIFT CUG, CB-Centralne banke kao adminstratora CUG i SWIFT-a kao administratora servisa CUG i mrežnih servisa (primera radi banke članice nacionalnih sistema plaćanja (RTGS) mogu predstavljati CUG)

⁸ Request For Direct Debit (RFDD) poruka, ako je S registrovan u okviru MUG za RFDD, a želi da emituje SWIFT MT104 RFDD poruku, tada mora u polju :119: korisničkog zaglavlja (User header) da setuje indikator (validation flag) na "RFDD"

ali sasvim drugačija funkcija i uloge u smislu izvršavanja transakcija i tumačenja procesa razmene), subjekata u lancu plaćanja, njihove funkcije, sadržaj i uloge u procesu razmene poruka, odn. izvršavanja naloga direktnog zaduženja.

zadužuje kod :57a:

U SWIFT porukama kategorije 1, 2, 3, 4, 7, 9, sa ciljem upoređivanja namene polja :50a:, :59a: (:59:), u principu NFI (*nefinansijske institucije*) predstavljaju respektivno firmu nalogodavca (račun :50a: se zadužuje za iznos plaćanja

Tabela 6 Deo strukture SWIFT poruke MT104 - polja subjekata

status	polje	opis	format
M	S	Banka S (<i>Banka poverioca ako nema :52a:</i>)	A
M	R	Banka R (<i>Banka dužnika ako nema :57a:</i>)	A
O	50a	Creditor (<i>poverilac</i>)	A ili K
O	52a	Creditor's Bank (<i>Banka poverioca</i>)	A, C ili D
O	57a	Debtor's Bank (<i>banka dužnika</i>)	A, C ili D
M	59a	Debtor (<i>dužnik</i>)	A ili no option letter

U strukturi MT103 poruke polja :50a:, :52a:, :57a:, :59a: imaju sledeću funkciju i namenu, a izabrana su samo zbog analogije i upoređivanja sa istim poljima poruke MT104:

1. **:50a:** predstavlja firmu nalogodavca, nefinansijsku instituciju koja daje instrukcije za izvršenje naloga za plaćanje, čiji se račun zadužuje kod banke nalogodavca
2. **:52a:** predstavlja banku nalogodavca⁹, koja istovremeno nije i banka koja emituje nalog banci R (*banka S poruke*)
3. **:57a:** ima funkciju banke krajnjeg korisnika, banke gde kranji korisnik (*polje :59a*) ima otvoren račun
4. **:59a:** predstavlja firmu krajnjeg korisnika sredstava, čiji se račun odobrava kod banke KK

Na isti način polja iz strukture poruke MT104: :50a:, :52a:, :57a:, :59: predstavljaju :

1. **:50a:** ima funkciju poverioca, odn. firmu koja se po nalogu direktnog zaduženja odobrava
2. **:52a:** predstavlja banku poverioca (*kada to nije banka S*), koja vrši naplatu sredstava za : 50a:
3. **:57a:** ima funkciju banke dužnika (*kada to nije banka R*), koja zadužuje račun :59a: i odobrava sredstva :52a:
4. **:59a:** predstavlja dužnika čiji se račun

kod banke nalogodavca), odn. firmu krajnjeg korisnika sredstava (račun :59a: se odobrava za iznos prenetih sredstava kod banke krajnjeg korisnika). Analogno poređenju polja NFI, polja FI (*Finansijskih institucija*): :52a:, :57a: , definisane su respektivno, u smislu SWIFT standarda, kao banka nalogodavca (račun banke nalogodavca (:52a:) se u poravnanju zadužuje) i banka krajnjeg korisnika sredstava (račun :57a: se odobrava za iznos poravnanja), što je karakteristika analiziranih polja subjekata u skoro svim porukama navedenih kategorija.

U porukama direktnog zaduženja (MT104, MT107), upotreba polja subjekata je različita i sa drugim funkcijama, u odnosu na SWIFT standard za poruke MT103 (*kao ključne poruke u plaćanjima/naplatama*), promenjena u odnosu na klasičnu formu i uloge nalogodavca (:50a:), banke nalogodavca (:52a:), banke S i R, banke krajnjeg korisnika (:57a:) i krajnjeg korisnika sredstava, kao konačne instance lanca plaćanja. Knjigovodstvena šema je drugačija, odn. procesi koji se izvršavaju su :

1. Nalogodavac (:50a:=*poverilac*), emituje avizo (MT999) o budućem zaduženju računa dužnika
2. Poverilac (:50a:) šalje fakturu kao osnov za izvršenje direktnog zaduženja
3. U periodu do zaduženja računa (*valuta*

⁹ Banka nalogodavca u smislu lanca plaćanja (Payment chain) predstavlja banku koja prima instrukcije od nalogodavca (50a:) i elektronski ih emituje banci S, e.g. :50a:->:52a:->S->CB->R->:57a:->:59a:, odn. lanac plaćanja u kome je :52a:=S (banka nalogodavca istovremeno je banka S (sender)

datum) dužnik (:59a:) može preko svoje banke (da uputi reklamaciju u smislu budućeg zaduženja), a rezultat reklamacije može biti prihvatanje (*promena datuma zaduženja, umanjenje obaveze, novi nalog*) ili odbijanje (*rejection*)

4. Banka dužnika (:57a:) zadužuje račun dužnika i odobrava račun banke poverioca (:52a: ili banka S)
5. Banka dužnika (:57a) šalje izvod (MT950 ili MT910) banci poverioca (:52a: ili banci S) sa stavkom odobrenja
6. Banka dužnika (:57a:) šalje izvod dužniku sa stavkom zaduženja
7. Banka poverioca (:52a: ili banka S) odobrava račun poverioca (:50a:= *nalogodavca*) i emituje izvod u kome se nalazi stavka odobrenja

U principu kod modela direktnog zaduženja proces plaćanja je aranžmanski definisan, transakciono određen u izvršenju na bazi koda (instruction code) u polju :23E:¹⁰ i utvrđen rokovima plaćanja. Definisana su dva modela plaćanja¹¹, koja su u korišćenju između subjekata u lancu direktnog zaduženja, a koja se razlikuju u odnosu na sistem datog mandata za direktno zaduženje računa dužnika i način funkcionisanja samog procesa zaduženja.

Nacionalni sistemi direktnog zaduženja (AT, BE, FI, FR, DE, IT, ES), koji su uzeti kao primer, definišu zakonske limite i pravila koja određuju uloge subjekata u procesu plaćanja, definišu prava i obaveze poverilaca (:50a:) i dužnika (:59a:), funkcije i obaveze banaka poverioca (:52a: ili banka S, ako je :52a=Sender) i dužnika (:57a: ili banka R, ako je :57a=Receiver, u smislu FIEP¹²-Financial Institution Entry Point), odn. modele direktnog zaduženja (*direktno zaduženje sa datim ovlašćenjem i direktno zaduženje bez datog ovlašćenja: pre-authorised direct debit i non pre-authorised direct debit*), koji će se koristiti u nacionalnom sistemu plaćanja i cross border plaćanjima (*pojedine zemlje ne dozvoljavaju cross*

border direktna zaduženja).

Proces odbijanja naloga direktnog zaduženja (odbijanje, opoziv, storno)

U plaćanju kod direktnog zaduženja utvrđeni su kodovi (*koji opisuju razlog odbijanja za izvršenje direktnog zaduženja*), na osnovu kojih se dokumentuje proces odbijanja naloga (*relacija banka R banka S: R->S*) i koji se emituje kao deo sadržaja elektronske poruke, koja se šalje banci poverioca. U većini zemalja, koje su izabrane kao nacionalni primeri, najčešće se pojavljuju sledeći razlozi (*kombinacija SWIFT i nacionalnih kodova*) za odbijanje i neizvršavanje naloga (*slučajevi kada banka dužnika odbija da izvrši nalog*):

1. nekorektan broj računa dužnika (BBAN, IBAN koji izdala banka dužnika)
2. zatvoren račun dužnika
3. nekorektan naziv dužnika neuparen sa brojem računa
4. poništeno ovlašćenje za direktno zaduženje od strane poverioca
5. poništen nalog direktnog zaduženja od strane banke poverioca
6. račun dužnika nema dovoljno sredstava za izvršenje naloga
7. nekorektan valuta datum u odnosu na zahtevani valuta datum
8. blokiran račun dužnika
9. ostali slučajevi odbijanja inicirani od strane banke poverioca

U smislu operativnih salda i izvršavanja transakcija direktnog zaduženja po utvrđenim datumima valuta, razlog za odbijanje transakcija direktnog zaduženja je značajan zbog troškova koji mogu nastati neizvršavanjem transakcija, odn. prava i obaveza banaka dužnika (:57a: ili banka R) i poverioca (:52a: ili banka S) i njihovih klijenata: dužnika (:59a:) i poverioca (:50:) koji mogu biti predmet arbitraže i sudskih sporova.

¹⁰ Polje :23E: može imati sledeće vrednosti :AUTH, NAUT, RFDD, RTND, OTHR, na osnovu kojih se definiše transakcija direktnog zaduženja: AUTH = nalog direktnog zaduženja (Direct Debit = DD) sa datim ovlašćenjem, NAUT = nalog DD bez datog ovlašćenja, RFDD = zahtev za izvršenje naloga DD, RTND = povraćaj prethodno poslate MT104 (razlog: storno, opoziv, odbijanje), SWIFT User Handbook, 2006

¹¹ Model direktnog zaduženja sa datim ovlašćenjem (Authorisation for direct debit) za zaduženje računa dužnika (Pre-authorised direct debit) i model bez datog ovlašćenja (Non pre-authorised direct debit scheme for specified Creditors)

¹² FIEP - Financial Institution Entry Point, predstavlja banku R (posebno kada banke S i R nisu iz iste zemlje) značajnu kod procesa odbijanja naloga i mehanizma povraćaja sredstava subjektima u lancu plaćanja

Opoziv naloga direktnog zaduženja je vezan za zakonsku regulativu, a sva prava i obaveze po opozivu vezuju se za određeni vremenski rok (*određen broj dana*) i mehanizme povraćaja sredstava. Opoziv se u principu ne izvršava, jer proces direktnog zaduženja ima najavu pre samog izvršenja transakcije, a to sve sa ciljem da se izbegnu i opozivi i eventualna storna naloga.

Storno naloga se realizuje retko, odn. samo kada transakcija nije izvršena, a to je slučaj kada budući valuta datum (*future execution day*) nije jednak valuta datumu izvršenja koji je dat u nalogu direktnog zaduženja.

Modeli troškova u nalogu direktnog zaduženja (SWIFT poruka MT104)

Troškovi koji nastaju u procesu izvršenja transakcije direktnog zaduženja (*transaction charges*), u smislu obaveze plaćanja definisani su (tabela 7) modelom troškova koji se definiše u polju :71A: (*details of charges*), na bazi pojedinačnih kodova putem kojih se određuje na čiji teret padaju troškovi transakcije: znači vrednosti koje se mogu pojaviti u polju

Tabela 7 Pregled polja troškova u SWIFT MT104

Status	Polje	Opis	format
O	71A	Details of Charges (<i>detalji o troškovima po nalogu</i>)	3!a
O	71F	Sender's Charges (<i>troškovi banke pošiljaoca - Sender</i>)	3!a15d
O	71G	Receiver's Charges (<i>troškovi banke primaoca - Receiver</i>)	3!a15d

modela troškova (:71A:) su: OUR, SHA, BEN, a njihov kod određuje subjekta na čiji teret se raspoređuju troškovi transakcije / naloga :

1. "OUR" svi troškovi izvršenja transakcije su na teret poverioca (*Creditor*), polje :50a:
2. "SHA" troškovi transakcije banke S su na teret poverioca (*creditor*), troškovi transakcije banke R su na teret dužnika (*debtor*), pri čemu se pod bankama S i R poruke podrazumevaju banka koja emituje MT104 (*Sender*) i banka koja prima MT104 (*Receiver*)
3. "BEN" svi troškovi izvršenja transakcije su na teret dužnika (*Debtor*), polje :59a:

U šemi nacionalnih plaćanja nalogom direktnog zaduženja troškovi su predmet bilateralnog aranžmana između banaka S i R MT104, a osnov za plaćanje troškova je polje :32B: koje sadrži šifru valute i iznos transakcije (posle dodavanja troškova, koji su definisani modelom i šemom rasporeda troškova, i.e. ako se pojavljuje vrednost u jednom od polja :71F: ili :71G:). U principu i prekogranični nalozi (cross border) po modelu direktnog zaduženja na isti način definišu i realizuju šemu plaćanja troškova.

Knjigovodstveni elementi u poruci direktnog zaduženja (SWIFT MT104)

Ključna polja (tabela 8) koja su vezana za realizaciju transakcije i knjigovodstvenih procesa su definisana u delu transakcionog segmenta B (podaci za analitičko knjiženje stavki), odn. poljima: iznosa, subjekata u

Tabela 8. Pregled polja segmenta B poruke MT104 koji sadrže knjigovodstvene podatke

status	polje	Opis	format	tip polja	sadržaj
M	:32B:	Currency and transaction amount (<i>valuta i iznos transakcije</i>)		3!a15d	val i iznos
O	50a	Creditor (<i>poverilac</i>)	A ili K	[/34x] 4!a2!a2!c[3!c]	broj računa BIC/BEI
O	52a	Creditor's Bank (<i>Banka poverioca</i>)	A, C ili D	[/1!a][/34x] 4!a2!a2!c[3!c]	C/D broj računa BIC
O	57a	Debtor's Bank (<i>banka dužnika</i>)	A, C ili D	[/1!a][/34x] 4!a2!a2!c[3!c]	C/D broj računa BIC
M	59a	Debtor (<i>dužnik</i>)	A ili no option letter	[/34x] 4!a2!a2!c[3!c]	broj računa BIC/BEI
O	:33B:	Currency/Original ordered amount (<i>Valuta/originalni iznos</i>)		3!a15d	val i iznos

lancu plaćanja, deviznog kursa (ako su iznosi u poljima :33B: i :32B: u različitim valutama), isključujući troškove koji su analizirani u prethodnom poglavlju.

U smislu knjigovodstvenih podataka, u kontekstu prikaza polja koja sadrže knjigovodstvene elemente, analizirana su polja koja sadrže ključne podatke za instancu knjiženja:

1. :32B:, :33B: (*valuta i iznosi*)
2. :50a:, :52a:, :57a:, :59a: (subjekti u lancu plaćanja)

a apstrahovana su polja koja se dodatno koriste za:

1. slaganje računa (:70:)
2. povezivanje analitičkih stavki (reference :21:, :21C:, :21D:, :21E:)
3. kursiranje (:36:)
4. regulatorno izveštavanje (:77B:)
5. raspored i obračun troškova (:71A:, :71F:, :71G:)

Polja iznosa i valuta datum transakcije (za račun dužnika :59a: iznos zaduženja kod banke dužnika :57a: ili banka R, a za račun poverioca :50a: *odobrenje kod banke poverioca* :52a: ili banka S) predstavljaju najznačajnije knjigovodstvene elemente svake transakcije, na osnovu kojih se:

1. knjiže pojedinačni iznosi na analitičkim računima (*din i devizni*)
2. prati promet po računu dužnika i poverioca
3. kontroliše broj računa (BBAN - *basic Bank Account Number* / IBAN - *International bank Account Number*)
4. vrši knjigovodstvena interna i eksterna kontrola
5. vrši kontrola u smislu pranja novca
6. pripremaju knjigovodstveni i finansijski izveštaji za internu i eksternu upotrebu
7. kontrolišu bilansna stanja i pozicije (*din i deviza*)
8. vrši obračun i knjiženje kamata
9. vrše i kontrolišu procesi reklamacija

Polja subjekata su, između ostalog, knjigovodstveni i finansijski entitet (*pravna lica*

definisana u kontekstu društva i njihovog poslovanja, zakona o knjigovodstvu, zakona o bankama, zakona o platnom prometu, zakona o deviznom poslovanju, i nizom drugih zakonskih uslova i okvira), a najznačajniji operativni kontekst predstavlja subjekte kao vlasnike računa, preko kojih se registruje svaka poslovna promena i obezbeđuje knjigovodstvena interna i eksterna kontrola (*Centralne banke, eksterni državni organi, komisije za pranje novca, revizorske kuće, i dr. organi kontrole*). U procesu izvršavanja naloga direktnog zaduženja realizuje se niz finansijskih relacija i knjigovodstvenih transakcija i stavova preko računa subjekata u lancu direktnog zaduženja:

računi koji se pojavljuju u smislu knjigovodstvenih procesa

1. Račun dužnika (račun se unosi u prvo podpolje polja :59a: u max dužini od 34x) Instanca knjiženja koristi broj računa (BBAN / IBAN) + BEI.
Knjiženje: račun dužnika kod banke dužnika se zadužuje za iznos transakcije (analitički). Izveštaj: pojedinačni avizo o zaduženju računa dužnika ili izvod sa stavkom zaduženja.
2. Banka dužnika (:57a: ili banka R) prenosi sredstva banci poverioca (:52a ili banka S), (*međubankarski transfer preko RTGS Centralne banke, u Republici Srbiji RTGS NBS*) Instanca knjiženja koristi broj računa (*prvo podpolje polja :57a: u max dužini od 34x, ako banka nije istovremeno i banka R MT104*) za banku dužnika + BIC (4!a2!a2!c[3!c]) i broj računa banke poverioca (*prvo podpolje polja :52a: u max dužini od 34x, ako banka nije istovremeno i banka S*) + BIC (4!a2!a2!c[3!c]).¹³ Knjiženje: račun banke dužnika se zadužuje, a odobrava račun banke poverioca (*kroz RTGS za platni promet u zemlji*) ili SWIFT mrežu i dalje kroz nacionalne platne promete za cross border direktna zaduženja. Izveštaj: MT900 ili MT950 za banku dužnika, MT910 ili MT950 za banku poverioca koji emituje Centralna banka kao agent RTGS.
3. Banka poverioca (:52a ili banka S) prenosi

¹³ BIC format i struktura koju čini: 4 znaka = skraćeni naziv (banke ili firme, ako ima registrovan BIC), 2 znaka = ISO kod 3166 zemlje (country code), 2 znaka = regionalni kod (location code), 3 znaka = šifra poslovne jedinice (ako postoji unosi se pripadajuća šifra, ako ne XXX)

sredstva na račun poverioca (:50a:)
Instanca knjiženja koristi broj računa (BBAN / IBAN¹⁴) + BEI.¹⁵

Knjiženje: račun poverioca kod banke poverioca se odobrava za iznos transakcije (analitički).

Izveštaj: pojedinačni avizo o odobrenju računa poverioca ili izvod sa stavkom odobrenja.

U principu sve kompleksnija kontrola transakcija je svetski proces, a ključ mehanizama kontrole su brojevi računa subjekata u lancu plaćanja (kod naloga direktnog zaduženja: račun dužnika, račun banke dužnika, račun banke poverioca, račun poverioca), njihova kontrola svih promena koje menjaju stanja računa.

U strukturi SWIFT poruke MT104 definisan je i zbirni segment C (settlement sequence C), koji predstavlja zbirne troškove transakcija (svih iznosa koji se pojavljuju u svim segmentima B), polje :19: (tabela 9), polje :32B: (ukupan iznos za poravnanje) i pregled ukupnih troškova na strani banke S i R.

Svi knjigovodstveni podaci iz segmenta C se koriste za zbirna knjiženja i kontrole iznosa direktnog zaduženja i na taj način obezbeđuju zatvaranje kompleksnog kruga knjigovodstvenih kontrola računa.

Upoređivanje funkcija polja subjekata MT103 poruke koju emituju banke u RTGS (Sistem velikih plaćanja NBS - Narodne banke Srbije)

U sistemu RTGS u kome se emituju i primaju poruke MT103 (prenos sredstava za račun korisnika), pojavljuju se u strukturi poruke (tabela 10) sledeća polja: :50K:, :52A:, :57A:, :59:

U RTGS NBS prenos sredstava za račun korisnika se vrši po strukturi lanca plaćanja¹⁶:

:50a: -> S(:52A:) -> R(:NBS:) -> S(:NBS:) -> R (:57A:) -> :59a:

Tabela 9 pregled polja ukupnih iznosa i troškova na nivou poruke MT104 (segment C)

M	32B	Currency and Settlement Amount (valuta iukupan iznos za poravnanje)	3a15d
O	19	Sum of Amounts (ukupan iznos -32B svih naloga koje se pojavljuju u sekvencama B)	17d
O	71F	Sum of Sender's Charges (ukupan iznos troškova banke S)	3a15d
O	71G	Sum of Receiver's Charges (ukupan iznos troškova banke R)	3a15d

Tabela 10. Deo Strukture SWIFT poruke MT103 u sistemu RTGS NBS - polja subjekata

status	polje	opis	format
M	S	Sender (Banka S)	A
M	R	Receiver (Narodna banka Srbije kao R)	A
O	50a	Firma nalogodavac (firma čiji se račun zadužuje kod S)	K
O	52a	Banka nalogodavca (banka čiji se račun zadužuje kod NBS, istovremeno i banka S MT103)	A
O	57a	Banka krajnjeg korisnika (Banka R MT103 koju šalje NBS)	A
M	59	Krajnji korisnik sredstava (firma kojoj se vrši prenos sredstava, čiji se račun odobrava kod :57A:)	

¹⁴ Mr Siniša Rankov, NB Srbije, "Primena IBAN/BBAN standarda u platnom prometu", Spoljnotrgovinski savetnik, broj 6 2005

¹⁵ BEI (Business Entity Identification) definiše analogno SWIFT adresi (BIC) kod koji se dodeljuje firmama članicama SWIFT mreže u smislu jednoznačno definisane šifre za pristup mreži i ostalim aplikacijama i servisima

¹⁶ Lanac plaćanja predstavlja u principu finansijske relacije (transakcije) između subjekata, koje se generišu na osnovu strukture poruka (naloga), e.g. Lanac plaćanja MT103 (najjednostavnija struktura): S->CB->R, koju čini banka S (Sender) poruke MT103, Centralna banka (agent sistema plaćanja) i banka R (Receiver)

Slika 4

TRAJNI NALOG

direktno zaduženje

STRUCTURA

A

B

C

MT 104

Direct Debit and Request for Debit transfer message

Status	Tag	Field Name	Content/Option
Mandatory SEQUENCE A (General information)			
M	20	Sender's Reference (broj naloga-referenc a banke S)	16x
O	21R	Customer specified reference (referenc a nalogodav a na nivou cele poruke)	16x
O	23E	Instruction Code (tip instrukcije DD)	4!c[30x]
O	21E	Registration Reference (referenc a za registraciju u DD)	35x
M	30	Requested Execution Date (datum izvršenja naloga za sve transakcije u sekvenci B)	6h
O	51A	Sending Institution (važi samo za IFT servis)	[1!a][34x] 4!a2!a2!c[3!c]
O	50a	Instructing party (firma koja je ovlaštena od poverioca za izvršavanje svih naloga u sekvenci B)	C or L
O	50a	Creditor (firma poverilac čiji se račun odobrava po DD)	A or K
O	52a	Creditor's Bank (banka poverioca)	A, C, D
O	26T	Transaction Type Code (čifra transakcije koja se izvršava)	3!c
O	77B	Regulatory Reporting (domaći i regulatornog izveštavanja)	3*35x
O	71A	Details of Charges (detalji o troškovima)	3!a
O	72	Sender to Receiver Information (Informacije S za R)	6*35x
----> Mandatory Repetitive SEQUENCE B (Transaction Details)			
M	21	Transaction Reference (broj pojedinačnog naloga-transakcije)	16x
O	23E	Instruction Code	4!c[80x]
O	21C	Mandate Reference (broj ugovora o trajnom nalogu-DD)	35x
O	21D	Direct Debit Reference (referenc a DD ovlašćenja)	35x
O	21E	Registration Reference	35x
M	32B	Currency and Transaction Amount (valuta i iznos naloga)	3a!15d
O	50a	Creditor	A or K
O	52a	Creditor's Bank	A, C or D
O	57a	Debtor's Bank	A, C or D
M	59a	Debtor	A or no option letter
O	70	Remittance Information (detalji o plaćenju IN, FI, RPB, RDC)	4*35x
O	26T	Transaction Type Code	3!c
O	77B	Regulatory Reporting	3*35x
O	33B	Currency and Original Order Amount (valuta i originalni iznos)	3!a15d
O	71A	Details of Charges (detalji o troškovima po nalogu)	3!a
O	71F	Sender's Charges (troškovi banke pošiljaoca - Sender)	3!a15d
O	71G	Receiver's Charges (troškovi banke primaoca - Receiver)	3!a15d
O	36	Exchange Rate (kurs za konverziju iznosa 33B u 32B)	12d
----I			
Mandatory SEQUENCE C (Settlement Details)			
M	32B	Currency and Settlement Amount (valuta i iznos za poravnatje)	3a15number
O	19	Sum of Amounts (ukupan iznos - 32B svih naloga koje se pojednaju u sekvenci A i B)	17number
O	71F	Sum of Sender's Charges (ukupan iznos troškova banke S)	3a15number
O	71G	Sum of Receiver's Charges (ukupan iznos troškova banke R)	3a15number
O	53a	Sender's Correspondent (banka korespondent banke S, banka preko koje banka R vrši namirbu banke S)	option A, B

što pokazuje da se proces prenosa sredstava u RTGS¹⁷ realizuje preko NBS kao posrednika u sistemu prenosa poruka od banke S i R, pri čemu se uloga NBS menja, odn. prvo je R MT103 poruke, a zatim (sa istim sadržajem ključnih polja subjekata) vrši funkciju banke S. U sistemu prenosa podataka iz MT103, polja subjekata: :50K; :52A; :57A; :59: uvek sadrže broj računa, koji se koriste u smislu prenosa sredstava od :50K; :59:, a posredstvom :52A: , :57A: i :NBS:.

Svi navedeni podaci o funkciji MT104 i MT103, u smislu subjekata i njihovih uloga, pokazuju da se sistem direktnog zaduženja može realizovati između subjekata u platnom prometu u zemlji (sa potrebnim zakonskim i bankarskim usklađivanjima), bez obzira da li bi se integralno koristila SWIFT MT104 poruka ili se izvršila modifikacija MT104 poruke za potrebe sistema plaćanja koji je u funkciji.

Literatura

1. SWIFT, "SWIFT User Handbook", 2006
2. Mr Siniša Rankov "Sistemi velikih plaćanja u svetskoj bankarskoj industriji", izdanje Udruženje banaka Srbije, 2007, ISBN 978-86-7080-016-8
3. Mr Siniša Rankov, NB Srbije, "Primena IBAN/BBAN standarda u platnom prometu", Spoljnotrgovinski savetnik, broj 6 2005
4. SWIFT, "SWIFTNet", 2004
5. BIS, Basel, "Cross - border collateral arrangements", January 2006
6. UBS AG Financial Institutions, "SWIFT formatting guide, Meeting STP standards", 2005, Zurich Switzerland

Internet sajтови

1. SWIFT.com
2. BIS.org
3. UBS.com

---

¹⁷ Mr Siniša Rankov "Sistemi velikih plaćanja u svetskoj bankarskoj industriji", izdanje Udruženje banaka Srbije, 2007, ISBN 978-86-7080-016-8

Rezime

U primeni SWIFT tehnologije u plaćanjima (u nacionalnim i globalnim sistemima plaćanja) ključnu ulogu (*posmatrano bankarski, finansijski, sa stanovišta razmene i operativno u softverskim aplikacijama*) nose SWIFT poruke i njihovi modeli strukture i međunarodno priznatog standarda.

U nizu operativnih poruka (*najviše se koriste poruke MT103, MT202, MT300, MT320, MT330, MT700, ...*) definisana je bazna struktura, formati, standardi nad porukama, knjigovodstveni elementi u telu poruka, subjekti u lancu plaćanja, mrežne kontrole, načini mapiranja poruka sa ciljem kompleksnog sagledavanja i implementacije u poslovanju komercijalnih banaka, centralnih banaka, CR HOV, poslovnih subjekata i društava.

Cilj rada je da generički i praktično analizira organizaciju, strukturu servisa, mehanizme, knjigovodstvene elemente i moguću primenu modela direktnog zaduženja (*SWIFT poruka MT104, analogno i MT107*), sa potrebnim nivoom operativnih detalja, koji bi predstavljali bazu za stratešku pripremu i primenu u nacionalnom sistemu plaćanja.

Sa ciljem detaljnog uvida u strukturu ključne poruke servisa direktnog zaduženja, autor vrši strukturalnu, funkcijsku i knjigovodstvenu analizu svih segmenata poruke, vrši potrebna izdvajanja ključnih segmenata poruke bitnih za operativni rad sa nalogima direktnog zaduženja, analizira njihove knjigovodstvene funkcije i servise.

Sa namerom da se dokumentuje jedan od aktivnih servisa direktnog zaduženja, koji je u primeni u plaćanjima Narodne banke Srbije i poslovnih banaka prema SWIFT-u Belgija, prikazan je model koji se koristi, definisana je šema i organizacija koja funkcioniše, ilustrovani su knjigovodstveni podaci na osnovu kojih se izvršava model direktnog zaduženja i dat je detaljan prikaz subjekata u lancu plaćanja.

Ključne reči: DD-direktno zaduženje, SWIFT poruka **MT104**, SWIFT poruka **MT107**, **MUG**-korisnička grupa za razmenu poruka direktnog zaduženja, **CUG**-Zatvorena grupa korisnika SWIFT servisa, **T&T**-Test i trening režim na SWIFT mreži, **CB**-Centralna banka, **CR HOV**-Centralni registar HOV, **FIEP**-Finansijska institucija (banka R) prva u lancu do dužnika koja prenosi sredstva banci poverioca, **S**-banka pošiljalac, **R**-banka primalac, **BIC**-SWIFT adresa banke ili pravnog lica člana SWIFT mreže, **BEI**-SWIFT adresa pravnog lica (firme) članice SWIFT mreže, **BBAN**-račun u nacionalnom platnom prometu, **IBAN**-međunarodni standard nacionalne strukture broja računa

Summary

SWIFT technology is a kind of a payment and network services (*which is applied in national and global payment systems*) having key role by using and implementing SWIFT messages standards and structure in covering transaction exchanges for financial industries worldwide (*if we are taking into consideration the complex banking schemes, total values generated and transfered, financial results created, exchange context accomplished and information technology impact achieved*).

If we follow the message standards and certain message categories in everyday exchanges over the SWIFT network (*the most used are the following messages: MT103, MT202, MT300, MT320, MT330, MT700, etc*), we easily find that the basic structure is defined, all formats and options as well, applied message standards is given, accounting details, as needed, incorporated in the body of the message, financial and non financial institutions in the payment chain, network management, mapping STP schemes aiming to consider and implement in the real banking businesses of commercial banks, central banks, central securities depository and companies, all used to achieve maximum efficiency and profitability.

The main goal of the paper is to , in generic forms using certain patterns, analyse the model structure of the offered services, accounting mechanisms, elements and simple implementation of direct debit services (*SWIFT message MT104, using analogy as well for general MT107*), considering the necessary details, which later could be used to define the strategic model of preparation and implementation in the national payment system.

Aiming to review the basic structure of the main direct debit message, which is used by National bank of Serbia and Commercial banks in order to pay SWIFT Co. Belgium, i.e. the costs of the services used over the SWIFT network, the model which is already in use is shown, the model and operating scheme is presented, basic accounting data has been given as a starting point to understand the direct debit model and basic line of those financial and non financial institutions in the direct debit payment chain.

Key words: DD-Direct debit service, SWIFT message **MT104**, SWIFT message **MT107**, **MUG**-Message User Group, **CUG**-Closed User Group, **T&T**-SWIFT network Test and Training, **CB**-Central bank, **CSD**-Central Securities Depository, **FIEP**-Financial Institution Entry Point, **S**-Sender, **R**-Receiver, **BIC**-Bank Identification Code, **BEI**-Business Entity Identification, **BBAN**-Basic Bank Account Number, **IBAN**-International Bank Account Number